

JOSEP SOLER I PALET, 75 ANYS DESPRÉS

Àngels Ventayol i Bosch

Josep Soler i Palet. (Foto: AHC de Terrassa).

El 23 de novembre de 1921 morí a Barcelona en Josep Soler i Palet, "l'il·lustre terrassenc" que deixava a la ciutat una petjada cultural i política.

La seva trajectòria intel·lectual, així com política, va ser llavors objecte de diverses aportacions biogràfiques, en especial la de Pelegrí Casades¹ i la del seu gran amic Josep Carreras i Candi,² de la mateixa manera que institucions com ara la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona manifestaven el seu condol per la pèrdua d'una personalitat tan destacada.

Avui, setanta-cinc anys després de la seva mort, la ciutat de Terrassa relaciona el seu nom amb la d'un erudit que escrigué monografies sobre Terrassa, el polític que destacà en el món del catalanisme a la ciutat o pot ser, tan sols, amb la biblioteca que porta el seu nom.

La transcendència d'en Soler i Palet, però, va molt més enllà d'aquestes simplicitats, i més enllà dels aspectes que n'han destacat els treballs biogràfics publicats respecte de la seva vida i obra.

La majoria d'aquests treballs fan una síntesi de la seva trajectòria vital, citant com a fets destacables la producció de les obres històriques i alguns dels càrrecs que ocupà en diferents entitats i associacions. Però aquests treballs no tenen en compte l'entorn intel·lectual en què es movia, que influí en la seva obra, i s'obliden de la seva transcendència fora de la ciutat de Terrassa.

Aquest 75è aniversari de la seva desaparició és un bon motiu per fer un major aprofundiment en la seva vida i obra. Aquest aprofundiment és l'objectiu d'un treball de doctorat en curs de presentació, que pretén fer una nova

aproximació a la personalitat de Soler i Palet en tots els seus vessants –política i historiogràfica–.

L'espai material que ofereixen les planes d'un article no és suficient per mostrar la destacable transcendència de Soler i Palet, però sí per fer una síntesi dels dos eixos que van marcar la seva influència i que més cal remarcar: per una banda, la història, i per una altra, el catalanisme.

Soler i Palet dins la historiografia catalana

La personalitat de Josep Soler i Palet a la ciutat s'ha associat sempre amb el camp historiogràfic a partir de les seves obres relacionades amb la història local.³ Aquesta associació, però, s'ha realitzat sense fer un exhaustiu i aprofundit estudi de les obres i, especialment, sense inscriure'l en el context de la cultura i de la historiografia catalanes del moment. Aquests darrers aspectes són imprescindibles per aproximar-nos a l'obra de Soler i Palet, puix que no podem oblidar l'estret vincle entre historiografia i pensament polític.

Com i quan entra Soler i Palet en contacte amb els corrents historiogràfics contemporanis? En quins corrents el podem inscriure? Són aquestes algunes de les qüestions que cal tenir en compte i incorporar a una nova valoració de la trajectòria de l'autor, dins i fora de la seva ciutat natal.

En Soler i Palet, des de ben jove, havia sentit sempre una gran afeció per tot el que fossin resten arqueològiques, manuscrits i arxius. El fet que el seu pare, com a notari del districte i arxiver de protocols, guardés a casa gran quantitat de documents antics i llibres d'actes del municipi va tenir una important influència en el seu esperit investigador. Però es pot assenyalar el 1887 com a punt d'inflexió que l'orientà cap a la història. El fet decisiu d'aquell any fou el viatge a Mallorca, amb escriptors i historiadors, per commemorar-hi la primera batalla dels catalans contra els musulmans. Entre els participants amb qui Soler va contactar destaca n'Antoni Rubió i Lluch, figura que havia d'esdevenir transcendental en el desenvolupament de la historiografia catalana al tombant de segle i que, a través de la seva amistat, degué influir en Soler. Això, unit a una posició econòmica folgada que li ho permetia, va fer que des d'aleshores els interessos d'en Soler i Palet es decanessin especialment vers el camp de la història.

Podem dividir l'obra historiogràfica de Soler i Palet en dues etapes: una primera compresa entre el 1890 i 1906 i una segona del 1906 fins a la seva mort el 1921.

La primera etapa té com a inici el 1890, data en què comença la seva col·laboració a la *Il·lustració Catalana* publicant "Per a la història de la indústria llanera catalana", i el 1906 com a final perquè és l'any de presentació de la seva principal obra, *Contribució a la història antiga de Catalunya. Egara-Terrassa*, que exemplifica les principals línies de la seva producció al llarg del període.

Aquesta primera etapa de Soler i Palet historiador coincideix amb un moment de gran vitalitat cultural, en què el moviment modernista intenta la transformació de la cultura catalana en una cultura moderna i nacional. La influència d'aquest moviment va ser clau en la recuperació nacional de Catalunya en un context polític de transformació i de definició del moviment catalanista i regionalista en nacionalista, context en el qual la història esdevé una via per legitimar el nacionalisme.

A nivell historiogràfic Soler i Palet és coetani a un intent de renovació historiogràfica sota els canons del positivisme, que intenta donar a la historiografia catalana la consistència d'una disciplina científica, tot basant els treballs en un major rigor i en el mètode hipotèticodeductiu. Al tombant de segle, però, es tendeix a una represa dels criteris romàntics, sobretot per la insistent evocació d'elements èpics de l'edat mitjana. Es tracta d'una simbiosi romànticopositivista que políticament va lligada al nacionalisme ascendent, i que està encapçalada per l'anomenada generació d'en Rubió i Lluch, en la qual destaquen figures com ara el mateix Antoni Rubió i Lluch, Míret i Sans i també Carreras i Candi, figures que, ja entrant el segle XX, aconseguirien consolidar la historiografia com una disciplina universitària. Soler i Palet coincideix amb aquest corrent d'empenta renovadora, i hi està plenament relacionat, tant a escala personal com institucional, a partir de la seva vinculació amb el ventall institucional capdavanter i molt especialment amb l'Ateneu Barcelonès, que és la primera institució que es catalanitzava i compta amb la biblioteca més important de Barcelona, alhora que representa la institució de més prestigi a la ciutat, més que no pas la mateixa universitat.

Entre el cercle d'amistats que més va influir en Soler i Palet durant aquesta etapa, cal destacar tres personalitats, amb qui coincidí en aquest entorn cultural barceloní de finals del segle XIX: en Joaquim Míret i Sans –gran investigador, que, entre d'altres tasques, portà endavant la renovació de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona–, en Carreras i Candi –un dels grans amics amb qui intercanviava força informació, sobretot relacionada amb l'Arxiu de la Corona d'Aragó– i en Josep Puig i Cadafalch, el qual li significà una gran ajuda per tota la seva contribució en matèria arqueològica.

Tots ells compartien juntament amb en Soler i Palet un destacat interès per modernitzar la ciència històrica a Catalunya, i posar-la a un nivell europeu. Aquest interès el veiem repetidament en Soler i Palet, especialment quan analitza la situació de la historiografia catalana i la compara amb la d'altres països europeus. En aquest sentit, Soler i Palet troba una diferència quantitativa i qualitativa, així com de suport institucional, molt gran entre la realitat de la historiografia catalana i la de França o Alemanya, països que pren com a referència. En la mateixa línia situa la seva crítica als historiadors plenament romàntics, pel fet de basar-se en intuïcions no demostrades, però sense trencar totalment amb aquest romanticisme, sinó adoptant una actitud eclèctica amb la qual intenta convertir aquelles intuïcions en fets empíricament demostrats, i alhora continua evocant elements èpics de la història medieval.

En aquesta primera etapa, Soler i Palet inicià una sèrie de monografies locals que havien de constituir la col·lecció "Biblioteca Històrica Terrassenca", de la qual se'n publicaren quatre volums:

- *Monografia de la parròquia de Sant Julià de Altura* (1893)
- *Monografia de la iglesia parroquial de Tarrassa* (1898)
- *Privilegis de Tarrassa* (1899)
- *Cent biografies tarrasseques* (1900)

El 1906 presentà a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona l'aportació més significativa: *Egara-Terrassa*, que es publicà posteriorment.

Els aspectes comuns compartits per la major part de treballs d'aquesta etapa –inclosos els articles publicats a diferents revistes– són, en primer lloc, l'afany de basar rigorosament les afirmacions o hipòtesis en les fonts documentals, fonts de les quals a més a més intenta transcriure'n fragments, especialment les més inèdites;⁴ i, en segon lloc, el predomini dels temes relacionats amb les edats mitjana i moderna.

En Soler i Palet s'inscriu, doncs, en aquella generació d'historiadors de transició, mig positivistes mig neoromàntics, de tombant de segle, que van posar les bases per a la següent generació d'historiadors catalans, més joves i més ben preparats.

Entre el 1906 i 1921 podem parlar de la segona etapa del Soler i Palet historiador. Aquesta etapa no suposa cap tall respecte la primera quant a les tendències estilístiques ni historiogràfiques⁵ de Soler i Palet, però sí que es diferencia o es desmarca de la nova generació d'historiadors que aporten un nou aire renovador a la historiografia a Catalunya.

Aquesta nova generació, que podem qualificar d'historiadors noucentistes, va lligada a un nou projecte nacional i es desenvolupa en el marc cultural del noucentisme. Es tracta d'una generació formada ja en el marc de la universitat –especialment els Estudis Universitaris Catalans– i que configura una intel·lectualitat orgànica de la qual Soler i Palet, per edat i per formació, no en forma part. Això no vol dir que en quedi totalment al marge, ja que en aquests anys té relació amb algunes de les noves figures del camp historiogràfic i fins i tot fa alguna col·laboració a la revista dels Estudis Universitaris Catalans,⁶ que és el símbol d'aquella institucionalització de la historiografia que s'havia aconseguit.

Les aportacions historiogràfiques de Soler i Palet, durant aquesta darrera etapa, les localitzem bàsicament en revistes i butlletins⁷ tot interrompent, així, la publicació de monografies locals. De la mateixa etapa cal assenyalar els contactes de Soler i Palet amb historiadors no només catalans sinó també francesos i italians, així com la publicació d'articles seus fora de Catalunya, en especial a París i a Chartres.

Malgrat el seu cert endarreriment historiogràfic i generacional, la seva projecció no s'aturà i acabà consolidant-se com una personalitat polifacètica que havia participat en el terreny polític, historiogràfic i periodístic, però també molt significativament en el terreny col·leccionístic, a partir de l'adquisició de nombroses obres d'art, que deixaria com un més dels seus llegats a la seva ciutat natal.

Podem concloure aquest apartat recordant com aquest enfocament historiogràfic i de context cultural havia estat obviat, en anteriors estudis sobre l'obra d'en Soler i Palet, i que aquesta nova aproximació, a més de ser necessària, n'assenyala la transcendència no només a nivell local, com a impulsor de la historiografia a Terrassa, sinó també en l'àmbit català, mostrant l'estreta relació entre historiografia local i historiografia general catalana.

Soler i Palet, teoritzador del catalanisme

Parlar de Josep Soler i Palet a Terrassa és gairebé sinònim de catalanisme polític, i especialment de la seva difusió a la ciutat a finals de la dècada dels vuitanta.

Des de jove, en Josep Soler se sentí força inclinat vers els estudis polítics. Així, la política va esdevenir aviat un dels eixos que marcaren la seva trajectòria dins i fora de la ciutat, per la seva adscripció al moviment catalanista.

En un primer moment, en Soler i Palet se sentí atret pel federalisme i fins i tot es posà en contacte amb en Pi i Margall per escrit, tot manifestant-li la seva admiració.

Aviat, però, els interessos polítics de Soler i Palet s'orientaren vers el catalanisme almirallià, especialment motivat per la presentació del Memorial de Greuges del 1885.⁸

El mateix Soler justificava aquest canvi de tendència perquè va veure "que les idees dels catalanistes del Centre Català eren les més adequades a la seva forma de pensar, més que la dels federals que, al cap i a la fi, era política de partit i personalisme i a la pràctica, també centralista".⁹

La seva adscripció catalanista almiralliana va quallar el setembre del mateix any amb el seu ingrés al Centre Català de Barcelona, com a soci corresponsal, i amb la fundació, a l'octubre del 1886, de la seu del Centre Català de Terrassa. En el si del dinamisme polític particularista que es respirava en aquells moments,¹⁰ l'arribada del Centre —plataforma des de la qual es podia difondre el nou moviment polític— representava un pas endavant per superar aquella dinàmica en què es trobava immersa la ciutat.

La durada del Centre Català de Terrassa, però, va ser curta i arribà a la seva fi el novembre de 1887, paral·lelament a l'escissió dins del Centre Català de Barcelona, escissió provocada especialment per les divergències entre Valentí Almirall i un sector majoritari dels membres del centre.

Un dels aspectes més rellevants dins la projecció de Soler i Palet a partir d'aquells anys és, sens dubte, la seva tasca com a teoritzador local del catalanisme, en un moment en què el terme "catalanisme" era quelcom per definir i precisar. Soler i Palet va assumir llavors la responsabilitat d'explicar què era i què representava el catalanisme, fins a arribar a presentar-ne la seva concepció personal.

Aquesta teorització del catalanisme la porta a terme entre els anys 1886 i 1892, des de la seva posició d'articulista a la premsa local. Els articles polítics de Soler, que permeten aprofundir en la seva visió catalanista, els localitzem bàsicament en tres periòdics: *el Butlletí del Centre Català de Terrassa* (1886-1887), *la Revista Tarrasense* (1888) i *El Tarrasense* (1889-1891).

Al *Butlletí del Centre Català de Terrassa* Soler i Palet comença recordant com la situació d'opressió soferta per Catalunya es remunta a Felip IV, amb els seus intents unificadors i la seva política centralista. Així, veu els orígens remots de l'actual moviment polític en l'actuació dels catalans del 1640. El mateix centralisme que trobava en Felip IV és el que veu en els corruptes polítics madrilenys del seu moment. Amb aquesta exposició, Soler i Palet comparteix els plantejaments que predominaven en el pensament polític català de finals del XIX, un pensament que interpretava les revoltes del 1640 i 1705 com una lluita contra l'absolutisme castellà i nodria el seu discurs d'estatnació. Així mateix, el rebuig de la corrupció de les clienteles polítiques per part dels intel·lectuals i historiadors catalans va ser un fet a partir del 1875.¹¹

Davant d'aquest centralisme, Soler, com la resta dels catalanistes, no pretén pas separar-se de la resta d'Espanya, sinó que vol viure en germanor amb la resta de regions.

En la concepció personal de Soler i Palet d'aquesta etapa, no podem deixar de veure-hi la gran influència de Valentí Almirall, sobretot de la seva obra *Lo Catalanisme*, ja que el mateix Almirall proclamava la necessitat de transformar les estructures de l'Estat i de participar-hi, però sense trencar-lo ni confondre-ho amb la separació. La germanor a què aspirava Soler i Palet és la mateixa de la qual parlava Almirall, per viure en convivència amb les altres regions.

L'admiració de Soler pel projecte almirallià va esdevenir una relació amistosa quan Soler ingressà en el Centre Català.

Des d'aquell moment, ambdós polítics van estar en contacte, com es fa palès a través de la correspondència d'en Soler. D'aquestes fonts epistolars es desprèn, també, com l'evolució personal d'en Soler va passar d'un convenciment total dels criteris polítics d'Almirall a un desacord amb la seva manera d'actuar, que conduí al posterior abandonament del Centre Català de Barcelona, paral·lel a l'escissió viscuda per aquest.

El novembre de 1887 arribà, doncs, a la seva fi el primer intent del catalanisme terrassenc, amb la desaparició del Centre Català de la ciutat i del seu *Butlletí*. Malgrat aquest pas enrera, Soler i Palet continuà al peu del canó per desenvolupar i explicar, a escala local, què era aquell moviment del qual estava plenament convençut.

El 1888 utilitza la *Revista Tarrasense* per defensar el catalanisme dels atacs rebuts pels anticatalanistes. En Soler hi fa un repàs a la història política de Catalunya i d'Espanya, destacant-ne la unió dels Reis Catòlics, unió que portà a un centralisme dominant, i la pèrdua de les llibertats a mans de Felip V. Les llibertats perdudes, i el centralisme imposat, són el que legitima als catalanistes el fet de defensar els drets de Catalunya.

Aquesta defensa, però, no implica cap tipus de separatisme, fins al punt de veure en el progrés català una millora per a la resta d'Espanya.

A partir de 1889, serà el diari *El Tarrasense*, del qual Soler era cofundador, la plataforma des de la qual oferirà la seva visió personal del catalanisme i de la política en general.

En els seus articles es presenta totalment partidari del sistema representatiu, sistema en què la sobirania resideix en el poble, i totalment contrari a l'Estat modern centralitzat.

D'altra banda, en referir-se a l'Estat espanyol de la Restauració, Soler entén aquest Estat com un cos orgànic format per diferents parts, les regions. Aquest cos, però, està malalt políticament, malaltia de la qual les parts es ressenten. La solució passa per una regeneració de l'Estat, impulsada des de Catalunya. Aquest regeneracionisme defensat per Soler és el que ell identifica amb el catalanisme, i preveu un Estat estructurat en regions, cadascuna de les quals s'ha de poder autogovernar. El regeneracionisme de Soler i Palet accepta una varietat que no exclou la unitat, però sí la uniformitat antinatural. En aquest sentit Soler

segueix les posicions regeneracionistes mantingudes pel catalanisme polític als darrers anys del segle XIX, en relació amb l'Estat espanyol, i fins i tot s'hi anticipa.

Un darrer aspecte a destacar en la teorització soleriana és la distinció que Soler i Palet fa entre els catalanistes i els que anomena catalans "a secas". Uns serien els defensors dels drets polítics catalans, que es preocupen per la transformació de l'Estat; els altres serien catalans passius a qualsevol transformació o reivindicació i entre ells hi situa els anticatalanistes.

Malgrat totes les particularitats personals que caracteritzen la concepció catalanista d'en Soler i Palet, aquesta és un clar reflex de l'estat d'opinió del naixent catalanisme de finals del segle XIX; i cal reconèixer en la seva teorització el punt de partida per al catalanisme terrassenc i fins i tot valorar-lo com a l'embrió del catalanisme a la ciutat.

NOTES

1. P. CASADES I GRAMATXES, "Nota necrològica": *Bulletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona* 12, Barcelona, 1925-1926.
2. J. CARRERAS I CANDI, *En Josep Soler i Palet. Historiador y arqueólogo*. Terrassa, 1932.
3. Dins la seva producció històrica destaquen les monografies locals, i molt especialment la seva obra *Egara-Terrassa*.
4. N'és una excepció la seva obra *Cent biografies tarrassenques*, publicada el 1900, on no es constata aquell rigor metodològic de les monografies.
5. Soler i Palet es continua caracteritzant pel to neoromàntic dels seus escrits, però aquest to ja no concorda amb la historiografia més renovadora, que podem anomenar noucentista, de les primeres dècades del segle XX.
6. J. SOLER I PALET, "Paradís": Barcelona: *Estudis Universitaris Catalans*, 1911, p. 482-488.
7. Podem destacar les seves aportacions al *Bulletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, a l'*Arxiu del Centre Excursionista de Terrassa* i a l'*Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*.
8. El Memorial de Greuges consisteix en una memòria presentada al rei Alfons XII el febrer de 1885, promoguda per Valentí Almirall, on es defensava tant la indústria tèxtil catalana davant del perill lliurecanvista com el dret civil català, amenaçat per la nova codificació legal.
9. J. SOLER I PALET, *Notes per a una biografia*, obra inèdita, Arxiu Històric Comarcal de Terrassa, lligall Soler i Palet 5-7-1.
10. Aquest particularisme venia donat per la pervivència del vell liberalisme, molt moderat, i per la debilitat dels conservadors, amb un escàs paper polític.
11. A. SIMÓN I TARRÉS, "Els mites històrics i el Nacionalisme català": *Manuscrits*, 14, 1994, p. 193-212.